

УДК 003.349(477)"16":7.034.7

О. Ю. Курганова,
кандидат філологічних наук
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського

**УКРАЇНСЬКІ БАРОКОВІ ВИДАННЯ XVII СТ.
У ФОНДАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Розглянуто найпоказовіші книжкові пам'ятки українського бароко XVII ст., що зберігаються у фондах НБУВ. Виділено стилістичні риси українського літературного бароко, що вплинули на структуру та художнє оформлення цих видань.

Ключові слова: видання бароко, кириличні стародруки XVII ст., художнє оформлення видання.

Стиль бароко, що панував в європейському мистецтві кінця XVI – першої половини XVIII ст., мав значний вплив на книжкову культуру України. Притаманний українському національному характерові потяг до святковості, поетичності, смак до яскравих барв, рясного рослинного орнаменту [1, с. 211] став плідним ґрунтом для барокової естетики з її пишними та вигадливими пластичними формами, місткими алегоричними та символічними образами. В історії української книги найбільшого розквіту стиль бароко досяг у XVII ст. До цінних пам'яток українського бароко Д. В. Степовик відносить видання богослужбових книг першої половини XVII ст. (зокрема, лаврські видання: «Євангеліє учительне» (1637), «Служебник» (1639), «Тріодь пісна» (1640), «Требник» (1646) та ін.), оздоблені рослинними орнаментами та сюжетними гравюрами, а також збірки барокових проповідей другої половини XVII ст. (як-от: «Трубы словес проповѣдних» (Київ, 1674), «Трубы на дни нарочитыя» (Київ, 1674), «Меч духовный» (Київ, 1666) Лазаря Барановича; «Мир с богом челоуѣку» Інокентія Гізеля (Київ, 1669); «Ключ розумѣнія» (Київ, 1659; Львів, 1663 і 1665), «Месіа правдивый» (Київ, 1669), «Небо нове» (Львів, 1665; Могилів 1699) Йоаникія Галятовського; «Огородок Маріи Богородицы» (Київ, 1676), «Вѣнец Христов» (Київ, 1688) Антонія Радивиловського та ін.), що вирізняються складними алегоричними композиціями на фортах [2, с. 65–66].

Українські барокові видання досить докладно розглянуті як у книгознавчому, так і в літературознавчому аспектах. Зокрема, їхню видавничу історію та особливості художнього оформлення досліджено в працях І. І. Огієнка, С. І. Маслова, О. П. Новицького, М. О. Макаренка, Д. В. Степовика, Я. П. Запаса, Я. Д. Ісаєвича та інших, а літературно-стильові ознаки – в роботах Д. І. Чижевського, В. І. Кречотня, М. М. Сулими, Л. В. Ушкалова, Б. С. Криси. Проте маловивченим лишається питання про співвідношення графічних, архітектонічних та змістових елементів у структурі барокового видання та зумовленість видавничих особливостей барокових книг літературно-стилістичними ознаками доби. Мета нашої статті – виділити ознаки, що характеризують стиль бароко в українських виданнях XVII ст. Предметом розгляду стали примірники кирилических стародруків XVII ст., які зберігаються у фондах НБУВ¹.

Історія книги як цілісного художнього твору нерозривно пов'язана з історією літератури. Зміна літературних стилів впливає не лише на зміст видання, але великою мірою й на його зовнішній вигляд: на художнє оформлення, шрифт, побудову сторінки [4, с. 327]. З огляду на це важливим елементом дослідження книжкової пам'ятки є розкриття історико-літературних особливостей доби, за якої їх було створено. До основних літературно-стилістичних особливостей українського літературного бароко, що вплинули на художнє оформлення барокових видань належать: 1) ускладненість художньої мови за рахунок алегорій, багатозначних символів, метафор, концептів; 2) риторичність, емоційність, направленість на контакт з читачем; 3) сполучення традицій середньовіччя та відродження, античних та християнських образів і мотивів, духовної та світської тематики; 4) теоцентризм і так звана «вертикальна спрямованість» [5, с. 22], що виражаються в інтенції автора до прославлення Бога. В мистецтві книги стиль бароко маркують такі риси, як: 1) застосування орнаментальних прикрас, що стилізують місцеву рослинність; 2) сюжетні гравюри, побудовані на паралельних змістових асоціаціях; 3) нагромадження містких символів та алегорій; 4) пишні форти, які можна розглядати як художній вступ до змісту того чи іншого твору та ін. [2, с. 65–66]. В історії української книги розвиток бароко відбувався в двох паралельних площинах: художньому слові та графіці. Характерний для барокової естетики потяг до ускладнення форми за допомогою містких алегорій та символів, нагромадження дрібних деталей, підвищений драматизм найповніше виявляються в змісті та в художньому оформленні українських видань XVII ст. Досліджуючи

¹ Повний перелік цих видань див. у [3, с. 151–174].

кириличні книжкові пам'ятки XVII ст., що зберігаються у фондах НБУВ, ми виділили низку взаємопов'язаних ознак, загалом характерних для барокових видань. Це – алегоричність, емблематичність, панегіричність та теоцентричність. Розглянемо послідовно кожен з них.

1. Алегорія (від грец. *allēgoria* – «інакомовлення») – найпродуктивніший художній прийом барокової поетики, що полягає у вираженні абстрактної ідеї за допомогою предметного образу. У європейському мистецтві XVI–XVIII ст. була вироблена своєрідна алегорична мова, знаками якої стали образи античної міфології та християнства. Алегоричність притаманна усім видам барокового мистецтва.

У художній структурі українських видань XVII ст., що вирізняється тісним зв'язком усіх формальних елементів книги зі змістом твору [6, с. 8; 7, с. 294], алегорія відіграє інтегруючу роль. Алегоричні барокові форти стають художнім вступом до твору [2, с. 66] і визначають наскрізні образи та мотиви, що повторюються в тексті за допомогою вербальних та графічних засобів. У фондах НБУВ зберігаються примірники видань, які можна вважати взірцями барокової естетики. Це, насамперед, названі вище видання Лазаря Барановича, Інокентія Гізеля, Йоаникія Галятівського, Антонія Радивилівського та ін. У структурі кожного з них усі елементи («титул», «вступ», «основний текст», «заключення») об'єднуються навколо наскрізного алегоричного образу чи групи образів. Обсяг статті дозволяє нам зупинитися лише на одному з видань. У збірці проповідей «Огородок Марії Богородиці»² Антонія Радивилівського, опублікованій в 1676 р. в друкарні Печерської лаври, структуротвірну роль виконує алегоричний образ саду. На пишній бароковій форті видання цей образ реалізується у вигляді рослинного орнаменту, що, на думку Я. П. Запаска, нагадує завитки стилізованої виноградної лози [8, с. 161]. Кожен із завитків закінчується квіткою, між пелюстками якої «проростає» лик святого. За творчим задумом автора, висловленим у розлогій назві твору, віршах на звороті титулу і двох передмовах до тексту, образ саду («огородок») має декілька тлумачень, кожне з яких пов'язане зі змістом та структурою книги. По-перше, сад – це сама книга, а квіти, що в ньому ростуть, – проповіді, написані Антонієм Радивилівським і приурочені до різних свят річного циклу богослужінь: «мои словеса на урочистости Сына твоего, тебе Матки его, и иных святых написаны, проповѣданныи, и за цвѣты в сем ... Огородку насажденныи»³ [9, арк. 4 зв. (I рах)]. Автор

²У відділі стародруків та рідкісних видань зберігається 20 примірників цього видання, а його цифрова копія розміщена на сайті НБУВ.

³Тут і далі у цитатах зі староукраїнських текстів графеми а, ѣ, ѿ, оу, ѣ транслітеровано через «я», «от», «о», «у» відповідно; знак «ъ» в кінці слів опускається. Скорочені під титлом слова подано в повній формі.

присвячує текст збірки своїй небесній покровительці, тому й називає його «Огородок Маріи Богородицы», а себе в тексті передмови номінує як «огородка насадитель» [9, арк. 2 (I рах)]. По-друге, «огородок» – це сама Діва Марія, а цвіт – народжений нею Христос: «Тысь на земли была Огородком... замкненным для ненарушенного дѣвства своего... мѣлась в себѣ през... Духа Святого, един Небесный насажденный цвѣт Христа Спасителя» [9, арк. 3 (I рах)]. Цей подвійний образ саду Радивилівський влітає в структуру книги за допомогою молитовного прохання до Богородиці, побудованого за принципом смислового паралелізму: «...то й от мене розмаитыми словесы ново насажденный ОГОРОДОК, злучи з собою яко огородком; абы при цвѣтѣ в тебѣ вырослом Христѣ, и сіи мои написанныи и проповѣданныи словеса, яко цвѣты нѣкоторыи не увядали; але что раз в сердцах читающих и слушающих оные, процвѣтали, и запахом в себѣ замыкающеися духовной науки, до побожности, хроненя ся грѣхов, и до покаянія потягали» [9, арк. 3 (I рах)]. Наскрізний образ саду підтримується також шрифтовими засобами. У текстах передмови та післямови назва книги «огородок» виділена великими літерами.

2. Емблема (від гр. $\epsilon\mu\beta\lambda\eta\mu\alpha$ – «вставка») – відомий з найдавніших часів засіб умовного зображення ідеї за допомогою графічного образу – досягає особливого розвитку в XVI ст. Це пов'язано з поширенням емблематичних збірників, що містили зображення з девізами та роз'ясненнями до них. Такими збірниками користувались барокові автори для оздоблення своїх творів. Зокрема, низку європейських емблематичних збірників Д. І. Чижевський знаходить у бібліотеках Петра Могили, Антонія Радивилівського, Стефана Яворського, Феофана Прокоповича, Григорія Сковороди та інших діячів українського бароко [10, с. 193–196].

Емблема як синтез образотворчого мистецтва і літератури є характерним явищем для книжкової графіки бароко. Більшість гравюр у барокових виданнях супроводжують написи, епіграфи (мотто), монограми, іноді навіть цілі віршовані чи прозові тексти [7, с. 299]. Їх ми спостерігаємо не лише на фортах, а й на звороті титулів і в ілюстраціях, що трапляються всередині тексту. Наприклад, кожен структурний розділ київського видання «Канонів» 1697 р.⁴ супроводжується гравюрою з іконою Богородиці, під якою розміщено молитовну епіграму, як-от: «Душе Святыи, в огненных языцех сходиши, / Бога славословити теплѣ всѣх учиши: / Согрѣй и мене огнем своєю благодати: / Да начну к тебѣ, Богу, теплѣ глаголати» [11, арк. 1 зв. (I рах.)] до ікони зішестя Святого Духа на апостолів та Богородицю. Епіграми в цьому випадку виконують роль поетичного вступу до канонічного молитовного тексту.

⁴ У ВСРВ зберігається 6 примірників цього видання.

Емблематичне тяжіння художнього мислення бароко до поєднання змістового та формального плану реалізується також у намаганні наблизити сюжет барокових ілюстрацій до змісту видання. Така практика, за спостереженням Я. П. Запаска, стає загальноприйнятою в богослужбових книгах XVII ст. [8, с.170]. Першими бароковими гравюрами в історії українського книговидання Д. В. Степовик називає ілюстрації до лаврського «Євангелія учителного» 1637 р.⁵ [2, с. 55–56]. Кожному уривку з Євангелія, призначеному до читання на певній літургії богослужбового року, передує гравюра, що узагальнює зміст уривка. Наприклад, уривок з Євангелія від Івана (Ів. 11:39), в якому йдеться про чудо воскресіння Лазаря, супроводжується гравюрою із зображенням виходу Лазаря з гробу [12, с. 166]. Причому, на зображенні є ті деталі, які відсутні в тексті євангельського уривка. У Євангелії вихід Лазаря з гробу описано лаконічно: «И вышел который был умерл маючи звязаны руки и ноги крайками, а тварь его была хусткою обвязана. Рекл им Исус: розвяжѣте его, и пустите нехай иде» [12, с. 166]. В інтерпретації барокового гравера цей кульмінаційний момент з євангельської оповіді доповнюється психологічними деталями: здивовані обличчя апостолів та іудеїв, що стали свідками чуда, постаті сестер Лазаря, які в глибокому емоційному пориві припали до землі і складеними в молитовному жесті руками прославляють Ісуса. Драматичність сцени посилюється за допомогою пейзажу: скеляста місцевість, дерево, ледь схилене од вітру.

Пов'язані зі змістом богослужбового тексту ілюстративні заставки були виготовлені для окремих розділів лаврського видання «Акафістів» 1677 р.⁶ [8, с. 170]. Смісловий зв'язок між графічними образами на гравюрах та вербальними образами в молитовному тексті дає підстави співвіднести ці заставки з бароковими емблемами. Зокрема, розділ «Акафіст и служба Святому Пророку, Предтечи и Крестителю Господню Іоанну» відкриває заставка з трьома сюжетами з життя святого. На першій з них ангел приносить Захарії звістку про народження сина, на другій – неплідна Єлизавета народжує сина, на третій – проповідь св. Іоанна Предтечі в пустелі [13, арк. 112]. Ці події оспівуються і в тексті акафіста: «Аггел Господен, являя отцу твоєму стоя одесную олтаря кадилнаго, благовѣсти пречудное твоє, Крестителю Господен Іоане зачатіє» [13, арк. 119]; «Неплодная Єлисавет плодствует тя» [13, арк. 118 зв.], «Прощѣла еси пустыни Іорданова, плодоносивши тя проповѣдника покаянію» [13, арк. 116] тощо.

⁵ У ВСРВ зберігається 28 примірників цього видання.

⁶ У ВСРВ зберігається 4 примірники цього видання.

Емблематичну взаємодію вербальних та образотворчих виражальних засобів спостерігаємо також у київських виданнях «Патерика печерського»⁷ 1661 та 1678 рр. У ньому важливу функціональну роль відіграють гравюри, якими розпочинаються окремі структурні частини видання [14, с. 230]. Під іконічним зображенням, що відкриває текст кожного житія, вміщено епіграму з короткою і влучною характеристикою святого. Наприклад, зображення перед житієм Нестора Літописця супроводжується таким текстом: «Нестор пиша Жытїя и лѣта, труждася: / в Книги живота в Вѣчность на Небѣ вписася» [15, арк. 258 зв.]. Також сюжетні гравюри ілюструють розділи зі «Сказанія о святой чудотворной Церкви Печерской». Кожній оповіді про Печерську церкву передують відповідні гравюри, на якій виділено ключові моменти сюжету: явлення образу Печерського храму Симону та грецьким зодчим; сходження вогню та роси на місце, де мав бути збудований храм тощо. На першій з ілюстрацій, якою розпочинається сказання, зображено подорож Симона до Києва та його зустріч з печерськими угодинками. Ці гравюри пояснені таким поетичним текстом: «Сімону Петру Церкви зданіе явленно: / Здѣ Сімону Варягу то бысть откровенно. / Одолѣти ад, Церкви и сей да нечае: / Вѣнец ей славу, Пояс силу обѣщае» [15, арк. 103 зв.]. Решта ілюстрацій в сказанні прокоментовано лише короткими заголовками на зразок: «Прідоша муляры ко Анто[нію] и Θεодо[сію]» [15, арк. 107 зв.].

3. Панегірик (від грец. *panēgūrikos* – хвалебна промова на всенародному урочистому зібранні) посідає чільне місце в системі літературних жанрів бароко. Барокові панегірики виходили як окремими виданнями (панегірики з нагоди шлюбу, перемоги, отримання високої посади та інших важливих подій в житті визначної особи), так і в складі інших видань (панегіричні гербові вірші до збірок проповідей, богословських трактатів тощо). Панегірики часто видавалися на замовлення невеликим накладом – для дарунку адресатові та розповсюдження серед його знайомих і вирізнялися художнім оформленням [16, с. 342]. Досліджуючи латино- та польськомовні шлюбні панегірики в колекції НБУВ, Ю. К. Рудакова відмічає домінування в них таких ознак, як емблематизм, алегоричність, частотне використання образів античної міфології, увиразнення змісту твору за допомогою декоративних елементів [17, с. 108]. Ці висновки видаються справедливими і щодо інших панегіричних видань XVII ст. Наприклад, у виданні «Евхаристиріон»⁸ (Київ, 1632 р.) оспівано постать Петра Могили як видатного церковного та державного діяча. Благочин-

⁷ У ВСПРВ зберігається один примірник цього видання.

⁸ У ВСПРВ є один примірник цього видання із шифром: Кол. Попова 41.

ства адресанта панегірика, що стали предметом вшанування, перераховані в розлогій назві твору: «...Вдячність Ясне Превелебнѣйшому во Христъ Его Милості Господину отцу Квр Петру Могилѣ, Воеводичу Земль Молдавских, Великому Архимандрітові Святои Великои Лавры Чудотворнои Печерскои Кіевскои, Вѣри Православнои в Церкві Святой Вѣсточной, Промоторови Побожному, и несмертелной славы Годному оборонци. Од Спудеов Гумназіум Его Милості з Школи Реторіки, за гойныи Добродѣйства, собѣ и Церкви Православнои, в фундованю Школ показаны...» [18, арк. 1]. Іменування адресата повідомлення (Петра Могили) і адресанта (студентів колегії) виділені на титулі за допомогою шрифтових засобів. Славлення особи Петра Могили продовжується в гербовому вірші, прозовій передмові та в основному тексті панегірика. Хвалебні номінації адресата виділені в тексті великими літерами: «превелебный патроне Церкви» [18, арк. 2], «ясневельмож. Могилов» [18, арк. 2 зв.], «Архимандріто» [18, арк. 3 зв.], «фундатора» [18, арк. 6] та ін. Основний текст складається з віршів-декламацій, розділених на дві частини, названі на честь двох образів-концептів грецької міфології – гір «Парнас» і «Гелікон». Кожна з частин починається алегоричною гравюрою з епіграмою, що тлумачить її зміст.

Панегіричні вірші, присвячені меценату видання (митрополитові, гетьману, царю), часто трапляються на звороті титулу. Як правило, це – геральдичні (або гербові) вірші – один з різновидів емблематичної поезії, в якому пояснено символи, зображені на родовому гербі певної особи, і оспівано чесноти цієї особи та її роду. Д. Чижевський розглядає геральдичну поезію як «емблему чеснот» певної особи [10, с. 226]. Наприклад, на звороті титулу «Євангелія учительного» родовий герб Стеткевичів супроводжує така епіграма: «Видит в том Клейнотѣ, свой Клейнот Церков наша, / Же ѣ отчизна видит то оздоба ваша. / СТЕТКЕВИЧОВЕ: атож тепер юж всѣм явно, / Гды Церков, отчизна, вас хвалит, недаремно, / бо стрѣла и Котвица с Крестом ся скупили, / Меч, острый Мѣсяци и гроты ся зъявили, / С котрых Стрѣла, Котвица, ку Церкви жарливість, / Меч, гроты ку отчизнѣ вашу кажуть милость» [12, с. 2 (I рах.)]. Зображені на гербі меч, стріли, хрест і якір символізують відданість родини Стеткевичів справам церкви та держави.

4. Теоцентризм (грец. *theos* – Бог) – одна з основних рис, успадкованих культурою бароко від середньовіччя. Вся її світська, й релігійна діяльність людини доби бароко була зосереджена на стосунках з Богом [10, с. 271]. Сенсом поетичної творчості бароко, за слушним спостереженням Л. Ушкалова, є прославлення Бога як остаточна мета людського життя. На підтвердження цієї тези дослідник покликається на тексти передмов

до барокових творів Івана Величковського, Йоанікія Галятовського, Антонія Радивиловського, свт. Димитрія (Туптала), спільним місцем яких є присвята Богові чи Діві Марії [5, с. 22]. Такі присвяти містять славлення адресата і молитовні прохання, висловлені в поетичній формі. Зокрема, в цитованому вище віршованому уривку з передмови до «Огородка Марії Богородиці» Антонія Радивиловського автор звертається до Богородиці з молитовним проханням надихнути читача на розуміння його тексту. Молитву за прихильного читача висловлено й у вірші на звороті титулу: «И кто в ОГОРОДОК сей любезно взирает / Кто мнѣ и типографом омылки прощает / И тому добро в небѣ обещуй подати, / Бы с тобою Маріе, там могл царствовать» [9, арк. 1 зв. (I рах.)], а у віршованому заключному слові видання автор висловлює надію, що за його копітку працю отримає відповідну винагороду: «Славу Сына твоего, и тебе самой, / Мѣлем на мысли, коли-м Слова тыи мои, / ОГОРОДОК названный, подавал до друку, / Справ бым в рай был прїнятый от твоею руку. / Любо естем и грѣшник надѣи не трачу, / Же ты за труд сей з Христом, и в небѣ обачу, / Вѣрую, Маріе! же спасти мя можеши, / Тylko рци: буди тебѣ, якоже хочеши» [9, арк. 1 (III рах.)]. Транквіліон Ставровецький вводить в структуру «Перла многоцінного» (Могилів, 1699) молитву автора за книгу, а в «Євангеліє учительне» (Могилів, 1697) – молитву-подяку за написання книги.

Поетична молитва часто розміщується в кінці видання, виконуючи функцію підсумку. Наприклад, новгород-сіверське видання збірки оповідань про чудеса Пресвятої Богородиці свт. Димитрія (Туптала) 1677 р.⁹ завершує своєрідний жанр барокової поезії – вінець молитовних епіграм на похвалу чудотворної ікони Богородиці. Цей поетичний твір, що складається з дванадцяти частин, підсумовує зміст збірки.

Отже, в оформленні української барокової книги XVII ст. майстерно використано ті поліграфічні засоби, за допомогою яких посилюється алегоричність та емоційність художнього образу, а також твориться синтез поетичного та образотворчого мистецтва. Обсяг статті не дозволяє нам зупинитися на численних інших примірниках барокових видань XVII ст., але й наведені приклади свідчать про багате зібрання у фондах НБУВ цінних книжкових пам'яток українського бароко, яке потребує подальшого детального опрацювання і представлення у вигляді ілюстрованого друкованого каталогу.

⁹ У ВСРВ є один примірник цього видання з шифром: Кол. Попова 41.

Список використаних джерел

1. Макаров А. Світло українського бароко / Анатолій Макаров. – К.: «Мистецтво», 1994. – 288 с.
2. Степовик Д. В. Українська графіка XVI–XVIII століть. Еволюція образної системи / Д. В. Степовик. – К.: «Наукова думка», 1982. – 329 с.
3. Кириличні стародруки 15–17 ст. у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського: каталог / уклад. Н. П. Бондар, Р. Є. Кисельов. – К., 2008. – 232 с.
4. Кисин Б. Книга / Б. Кисин // Літературная энциклопедия / отв. ред. А. В. Луначарский. – Т. 5. – [б. м.]: Изд-во коммунистической академии, 1931. – С. 327–358.
5. Ушкалов Л. Есеї про українське бароко / Л. Ушкалов. – К.: Факт, 2006. – 284 с.
6. Макаренко М. Орнаментация української книжки 16–17 ст. / М. Макаренко. – К., 1926.
7. Степовик Д. В. Слово й ілюстрація. Основні риси барокко в українській гравюрі / Д. В. Степовик // Українське літературне барокко: збірник наукових праць. – К.: Наукова думка, 1987. – С. 288–300.
8. Запаско Я. П. Мистецтво книги на Україні в XVI–XVIII ст. / Я. П. Запаско. – Львів: Вид-во Львівського університету, 1971. – 307 с.
9. Радивилівський Антоній. Огородок Марії Богородици / Антоній Радивилівський. – Київ: Друкарня Печерської лаври, 1676. – [28], 1128, [3] с. (Кир. 692).
10. Чижевський Д. Українське літературне бароко: Вибр. праці з давньої л-ри / Дмитро Чижевський – К.: Обереги, 2003. – 576 с.
11. Каноны пресвятой Богородици осмогласнии, на павечернях по вся дни совершаемыя. – Київ: Друкарня Печерської лаври, 1697. – 20, [10], 214 арк. (Кир. 73).
12. Євангеліє учителное, або казаня на кодою недѣлю и свята урочистыѣ. – Київ: Друкарня Печерської лаври, 1637. – [18], 1031 с. (Кир. 25).
13. Пречестныи акафісты всеседмичныя. – Київ: Друкарня Печерської лаври, 1677. – [4], 324, [22] арк. (116п).
14. Ісіченко Ю. А. Друковані видання Патерика як явище української барокової агіографії / Ю. А. Ісіченко // Українське літературне барокко: збірник наукових праць. – К.: Наукова думка, 1987. – С. 220–242.
15. Патерик, или Отечник Печерский. – 2-ге вид. – Київ: Друкарня Печерської лаври, 1678. – [14], 274, [14] арк. (Кир. 5586).
16. Ісаєвич Я. Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми / Ярослав Ісаєвич. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2002. – 520 с.
17. Рудакова Ю. К. Шлюбні панегірики у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: особливості примірників // Рукописна та книжкова спадщина України: археологічні дослідження унікальних архівних та бібліотечних фондів. – Вип. 16. – С. 94–116.
18. Евхаристиріон, або вдячність... Петру Могилѣ од спудеов Гимназіум его милости з школы реторіки. – Київ: Друкарня Печерської лаври, [1632]. – [36] с. (Кир. 27).

O. Kurganova

Ukrainian baroque editions of the 17th century in the fonds of VNLU

The article observes the most outstanding Ukrainian baroque editions of the 17th century, deposited in the fonds of V. Vernadsky National Library of Ukraine. The main features of Ukrainian literature baroque style that influenced the structure and design of these editions are defined. These features are: allegoric, emblematic, panegyric and theocentric nature of baroque art. Allegory is considered as a structure-forming element of a baroque edition. Emblem presents synthesis of visual and verbal means in baroque artistic book design. Panegyrics become a popular genre of baroque literature, being published as separate editions, as well as a structural part of other editions. Theocentric nature of baroque culture expresses itself mostly in poetic prayers, which function as a common element of preface or afterword to baroque editions. Ukrainian baroque editions are remarkable for their artistic design, which is closely connected to the content of a book.

Key words: baroque editions, Cyrillic old printed books of the 17th century, artistic book design.

Е. Ю. Курганова

Украинские барокковые издания XVII в. в фондах НБУВ

В статье рассмотрены наиболее выдающиеся книжные памятники украинского барокко XVII в., хранящиеся в фондах отдела старопечатных и редких изданий Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского. Выделены стилистические черты украинского литературного барокко, повлиявшие на структуру и художественное оформление этих изданий: аллегоричность, эмблематичность, панегиричность и теоцентричность. Аллегория рассматривается как структурообразующий элемент издания эпохи Барокко. Эмблема отображает характерный для книжного искусства барокко синтез визуальных и вербальных средств художественной выразительности. Панегирики как популярный жанр литературы барокко публикуются отдельными изданиями либо вводятся в структуру других изданий. Теоцентричность барокковой культуры выражается преимущественно в поэтических молитвах, которые выступают в качестве предисловий и послесловий к барокковым изданиям. В целом украинские издания барокко отличаются богатством художественного оформления, тесно связанным с содержанием книги.

Ключевые слова: издания барокко, кириллические старопечатные издания XVII в., художественное оформление издания.